

Kutu 2.6

Küresel Arz Kısıtlarında Yakın Dönem Görünüm ve Yansımaları

Salgınla beraber tedarik zincirlerinde görülen aksaklıklardaki hafifleme süreci devam etmektedir. 2020 yılının ikinci yarısından itibaren salgına ilişkin alınan önlemler neticesinde lojistik ağlarında sıkıntılar, artan navlun maliyetleri ve teslimatlarda gecikmeler görülmüştü. Aşılamanın yaygınlaşması ile salgın tedbirlerinin kademeli olarak kaldırılması küresel talebin ve ticaretin artmasını sağlamış; bu durum arz-talep uyumsuzluğuna bağlı olarak taşımacılık maliyetlerinin tarihi yüksek seviyelere çıkmasına neden olmuştur. Ancak, son dönemde i) ülkelerin tedarik darboğazını azaltmak için limanlarda verimliliği artırma, çalışma saatlerini uzatma gibi tedbirler uygulaması, ii) petrol başta olmak üzere emtia fiyatlarının geri çekilmesi ve iii) küresel ekonomik görünümün zayıflamasının da etkisiyle arz yönlü gelişmelerde olumlu bir seyir izlenmektedir. Nitekim, küresel ölçekte konteyner ve navlun maliyetlerine ilişkin göstergelerde dikkate değer bir aşağı yönlü hareket gözlenmektedir (Grafik 1). Çeşitli nakliye rotalarındaki konteyner maliyetlerinin ağırlıklı bir bileşik göstergesi olan Drewry Konteyner Endeksi 2022 yılı Eylül ayı itibarıyla 2021 yıl sonuna göre yüzde 57 oranında azalırken; kademeli olarak tarihsel ortalamasına yakınsamaktadır. Navlun maliyetlerine ilişkin göstergelerden bir diğeri olan ve kömür, çelik, tahıl gibi ham madde emtialarının çeşitli rotalara nakliye fiyatlarının ortalamasını gösteren Baltık Kuru Yük Endeksi'nde de benzer bir görünüm söz konusudur. Ayrıca, küresel taşımacılık maliyetlerindeki bu durum belli rotalara özgü olmayıp, genele yayılan bir görünüm arz etmektedir (Grafik 2). Tüm bu gelişmelerin sonucu olarak, New York Fed'in çeşitli nakliye maliyetleri endeksleri ve hava kargo fiyatları ile ülkelere özgü tedarik zincirine ilişkin değişkenleri kullanarak türettiği küresel tedarik zinciri baskı endeksi, 2021 yılı sonunda tarihsel olarak en yüksek düzeye çıktıktan sonra, halen salgın öncesi dönemlerden hayli yukarıda olmakla birlikte hızlı bir şekilde iyileşme göstermektedir (Grafik 3). Küresel ölçekte tedarikçi teslim sürelerinde önceki dönemlere göre kaydedilen olumlu seyir ve birikmiş işlerin azalması bu görünümü desteklemektedir.

Grafik 1: Drewry Dünya Konteyner Endeksi (Bin ABD Doları) ve Baltık Kuru Yük Endeksi (Bin ABD Doları)

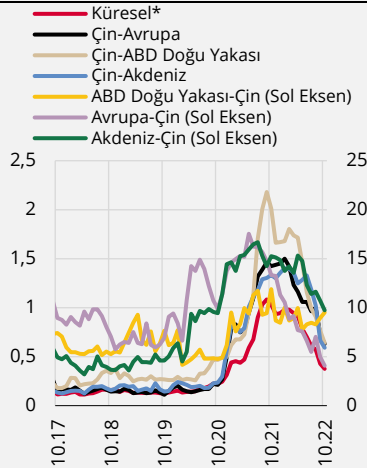

Kaynak: Bloomberg.

* Endeks, 8 nakliye rotasının konteyner maliyetlerinin boyuta göre ağırlıklı ortalamasından elde edilmektedir.

** Endeks (Ocak 1985=1000), ortalama vadesi yaklaşık 2 ay olan Capesize (% 40), Panamax (% 30) ve Supramax (% 30) kuru yük taşımacılık navlun vadeli işlem sözleşmelerinin ağırlıklı ortalamasını göstermektedir.

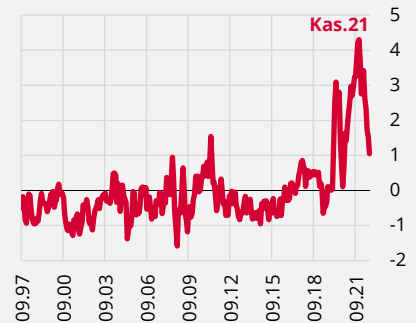
Grafik 2: Freightos Baltık Konteyner Endeksi (Küresel ve Seçilmiş Rotalar, Bin ABD Doları)

Kaynak: Bloomberg.

* Küresel Freightos Baltık Konteyner endeksi 12 rotaya ait konteyner (40 ft) endeksinin ağırlıklı ortalamasını göstermektedir.

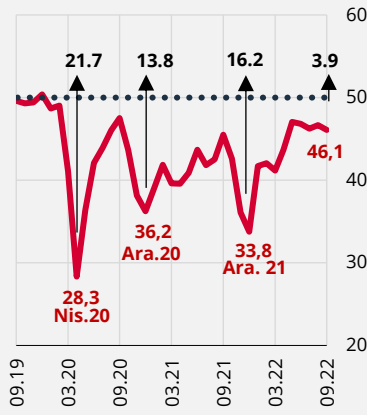
Grafik 3: Küresel Tedarik Zinciri Baskı Endeksi (Ortalama Değerden Standart Sapmalar)

Kaynak: New York Fed.

Küresel tedarik zincirindeki görünüm yurt içi arz gelişmelerini yakından etkilemektedir. PMI tedarikçilerin teslim süresine yönelik göstergede her ne kadar salgın öncesi seviyeye henüz ulaşamamış olsa da geçen seneye kıyasla olumlu bir seyir izlenmektedir (Grafik 4). Tedarik zincirinde oluşan gecikmelerin yurt içi sektörel etkileri incelendiğinde; 2021 yılı geneline yayılan ham madde temininde oluşan sıkıntılar ve nakliye sorunlarının 2022 yılı itibarıyla imalat sanayi üzerindeki etkisinin hafiflediği söylenebilir. Sektörel PMI göstergeleri, kimyasal, plastik, kauçuk ile çip sorununun yansımalarının izlendiği elektrikli-elektronik ürünler ve taşıt gibi küresel entegrasyonu yüksek sektörlerde tedarikçi teslim sürelerinin geçen yıla kıyasla oldukça olumlu olmakla birlikte halen diğer sektörlerle kıyasla daha uzun olduğuna işaret etmektedir (Grafik 5). Diğer taraftan göstergeler gıda, metalik olmayan mineral ürünler ile makine ve metal üreten sektörlerde teslimat sürelerinin kısalarak bu sektörlerde arz yönlü kısıtların zayıflamış olduğunu ima etmektedir.

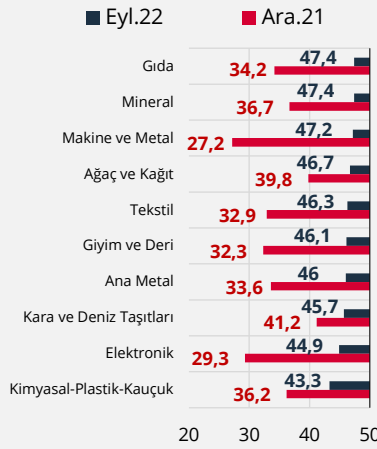
Grafik 4: PMI Tedarikçilerin Teslim Süresi* (Mevsimsellikten Arındırılmış, Seviye)

Kaynak: S&P Global.

* Serinin daha düşük değerleri daha uzun teslim sürelerine işaret etmektedir.

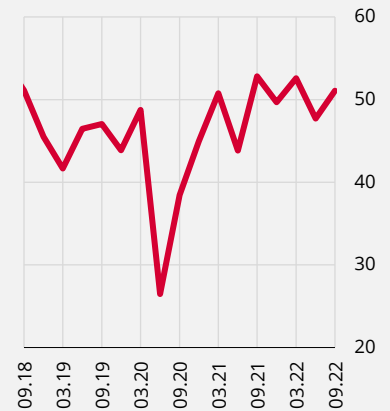
Grafik 5: Sektörel Bazda PMI Tedarikçilerin Teslim Süresi* (Mevsimsellikten Arındırılmış, Seviye)

Kaynak: S&P Global.

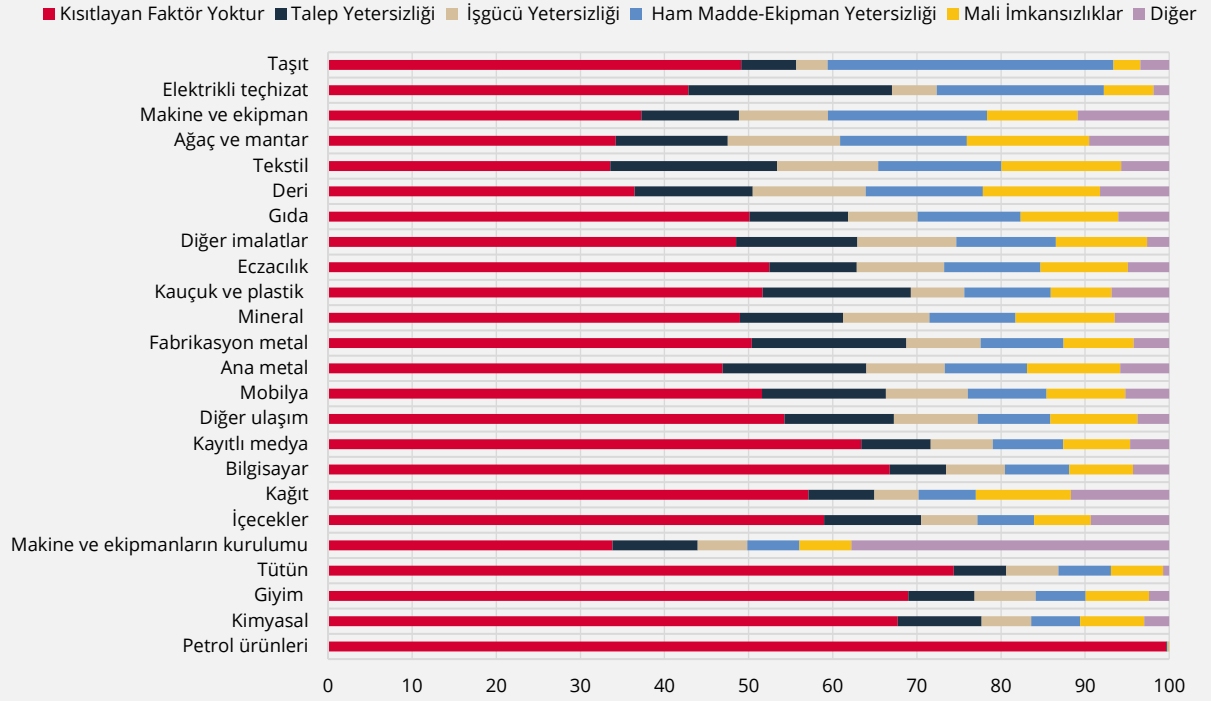
* Serinin daha düşük değerleri daha uzun teslim sürelerine işaret etmektedir.

Grafik 6: İYA Üretimi Kısıtlayan Faktör Olmadığını Belirten Firmaların Oranı (Mevsimsellikten Arındırılmış, %)

Kaynak: TCMB.

Konuya dair bir diğer gösterge olan İktisadi Yönelim Anketi'nde 2022 yılının üçüncü çeyreğinde üretimi kısıtlayan faktör olmadığını belirten firma oranında bir artış yaşanarak salgın öncesi seviyesinin üzerine çıkmıştır (Grafik 6). Üretimi kısıtlayan faktörler arasında oransal olarak ham madde ve ekipman yetersizliğine en çok değinen sektörlerin PMI göstergelerine benzer şekilde taşıt ile elektrikli teçhizat üreten firmalar olduğu izlenmektedir (Grafik 7). Son olarak TCMB bünyesinde reel sektör firmaları ile yüz yüze yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular da tedarik sorunlarının üçüncü çeyrekte yılın ilk yarısına kıyasla azaldığına işaret etmektedir. Bu azalış hem yurt içi hem de yurt dışındaki sorunların hafiflemesi kaynaklı olup mevcut durumda süregelen tedarik problemlerinin ağırlıklı yurt dışı bağlantılı olduğu izlenmektedir. Yurt dışı tedarik sorunlarının Rusya-Ukrayna savaşının yanı sıra çip krizinin hafiflemekle birlikte sürmesi sebebiyle özellikle otomotiv ve elektrikli teçhizat sektörlerinde yoğunlaştığı gözlenmektedir.

Grafik 7: İktisadi Yönelim Anketi Üretimi Kısıtlayan Faktörler* (2022Ç3, %)

Kaynak: TCMB.

* Ham madde-ekipman yetersizliği oranına göre sıralanmıştır.

Yukarıda özetlenen görünüm çerçevesinde gerek emtia fiyatları gerekse PMI tedarikçi teslim süresine bağlı arz kısıtlarının enflasyon üzerinde oluşturduğu etkiyi ölçmeye yönelik olarak VAR yaklaşımını esas alan 7 farklı model tahmin edilmiştir. Söz konusu modellerin tarihsel ayrıştırma analizine dayalı bulgularına göre (7 farklı modelin ortalaması), küresel emtia fiyatları ve teslim sürelerine bağlı arz yönlü unsurların tüketici yıllık enflasyonu üzerindeki etkisi 2022 yılı Temmuz-Ağustos döneminde 19 puan civarına ulaştıktan sonra Eylül ayında gerilemektedir. Ayrıca, analizler küresel arz kısıtlarındaki mevcut görünümde ek bir bozulma gözlenmemesi durumunda, arz yönlü unsurların tüketici enflasyonu üzerindeki etkisinin üçüncü çeyrekteki zirve sonrasında son çeyrekte yavaşlayacağına işaret etmektedir.